

ÉLET és TUDOMÁNY

*Odüsszeusz
varázsitala*

Kirké szeretőivel (Dosso Dossi, 1520)

Kirké istennőnek különleges képessége volt a görög mitológia szerint: a férfiakat elcsábította, majd állatokká változtatta, és ezekkel a lényekkel élt a szigetén. Ezt tette Odüsszeusz embereivel is, akiket disznóvá változtatott. Odüsszeusz azonban Hermésztől kapott egy *móli*nek nevezett tejfehér színű virágot, amelynek segítségével

mindvégig ellenállt Kirké varázshatalmának.

Mai fejtegetések szerint az állatokká való átváltozások nem a szó szoros értelmében történtek meg, hanem *antikolinerg* mámorra utalnak, amelynek tünetei: emlékezetkiesés, hallucináció és érzékszaldás. Ezt olyan anyagok okozhatják, amelyek blokkolják az idegsejtek

Fehér fagyöngy

HERMÉSZ AJÁNDÉKÁTÓL A FOKHAGYMAIG

Különböző kultúrkörökben a mitológia és a népi hitvilág számos növényt természetfeletti tulajdonságokkal ruház fel. Ezek háttérében a tudományos magyarázatok gyakran misztikummal keverednek.

Hóvirág lehetett a móli?

Erdei varázslófű

Az alkimista felfedezi a foszfort a bőlcsék kővének keresése közben (Joseph Wright of Derby, 1771)

közötti ingerületátvivő anyag, az *acetilkolin* hatását. Az ókor óta már számos tudós próbálta azonosítani a móli nevű növényt. Némelyek feltevézése szerint ez a hóvirág (*Galanthus nivalis*) lehetett, mert ráillik az alaktani leírás, és a benne lévő másodlagos metabolitok állítólag közömbösíteni tudják az antikolinerg mámor tüneteit.

A botanikusok jóvoltából Kirké istennő nevét a varázslófű (*Circaea*) nemzetség viseli. Talán azért, mert az ide tartozó fajoknak, például az erdei varázslófűnek (*Circaea lutetiana*) horgas termései olyan észrevétel nélkül ráakaszkodnak bárkire, amilyen könnyedén és észrevétel nélkül Kirké elcsábította a férfiakat.

A fehér fagyöngyről (*Viscum album*) azt gondolták a kelták, hogy az égből küldték, és ha egy tölgyfán megjelent, azt jelképezte, hogy a gazdanövény fát isten kiválasztotta. A fehér fagyöngy ugyanis tölgyfán meglehetősen ritkán fordul elő. Ha a fagyöngyöt megtalálták a tölgyön, akkor ünnepélyes keretek között, a téli napforduló idején levágták. Az ünnepség alkalmával két fehér bikát kötöttek a fához, egy fehér ruhás pap – egy druida – felmászott az ágak közé, és lenyeste a fagyöngyöt, amelyet fehér vászonban fogtak fel, majd leölték az áldozati állatokat.

A fagyöngyöt kizárólag aranyszálóval metszették le. Az arany az örök fény megszentelt szimbólumaként lehetővé tette, hogy a növény varázsereje a vágás után is megmaradjon. A fagyöngyből italt készítettek, és azt gondolták, hogy a meddő állatoknak meghozza a nemzőképességét, és minden méreg ellenszerként hat.

A druidák levágnák a fagyöngyöt (Henri Paul Motte, 1890) – részlet

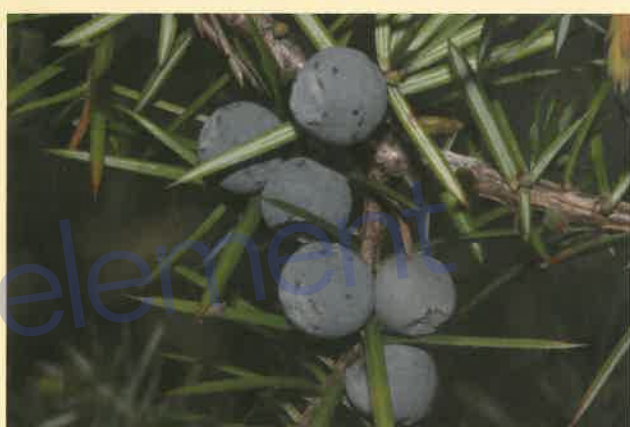
Napjaink démonábrázolása

Egynyári szélfű

Közönséges orbáncfű

Közönséges boróka (A SZERZŐ FELVÉTELEI)

Tulajdonképpen kasztrálták a fát. Ugyanis a fagyöngyöt férfi nemi szervnek vélték, a fehér álbogyó termések ragacsos anyagát pedig Isten spermájának tekintették, amely az embereket szükségben megsegítheti. A fagyöngy napjainkban is a szerencse, a remény, az áldás és a termékenység szimbóluma, mindamellett számos gyógyhatása ismeretes.

A szélfű (*Mercurialis*) nemzetség tudományos elnevezése a latin 'mercurium' higany szóból származik, mert az erdei szélfű (*Mercurialis perennis*) – különösen elszáradt állapotában – fémes fényű, feketés-kék. Ezért a növény a középkorban, az alkímisták korában a bölcsök kövének egyik alkotója volt. A bölcsök köve olyan mágikus erejű anyag, amely ahhoz szükséges, hogy az anyagátalakulás megtörténjen, azaz higanyból arany keletkezzen.

Az egynyári szélfű (*Mercurialis annua*) esetében a Merkúrcsillag a tudományos név után keletkezett népi elnevezés. A higany tudományos neve és a Merkúr bolygó nevének hasonlatossága szintén az alkímistáktól ered, akik a higanyt a Merkúrral azonosították.

A közönséges orbáncfű (*Hypericum perforatum*) levelének perforáltsága miatt a népi gyógyászat ördögűző képességet tulajdonított a növénynek. A néphit szerint, ha a Szent János éjjelen gyújtott tűzben megpörkölük a virágát, megvéd a boszorkány ellen.

Mint a legtöbb szúrós növényről, a közönséges borókáról (*Juniperus communis*) is azt tartották, hogy védelmet nyújt a boszorkányokkal és erdei démonokkal szemben. A növényt füstölésre használták, és azt

gondolták, hogy az erős, izgató füst minden gonoszt elűz.

A fokhagymáról (*Allium sativum*) és a vörös hagymáról (*Allium cepa*) – átható illatuk és könnyezést kiváltó hatásuk miatt – már az antik koroktól kezdve úgy vélték, hogy a rossz szellemeket és démonokat távoltartó erejük van. Hekatének, a boszorkányok és kísértetek parancsolójának – egyfajta engesztelő estebédként – éjszákára fokhagymagerezdeket helyeztek az útkereszteszódésekhez. Ez egyebek között védelmet nyújtott az erotikus, férfifaló démonokkal szemben is. A magyar népi hitvilágban szintén rontáselhárító feladata volt a fokhagymának. A ház alapzatába ásták, esküvőn a vőlegény zsebében hordta, a gyerekágyas lepedőjébe és az újszülött bölcsőjébe rejtették...

PINKE GYULA